

Ministerstvo vnitra – generální ředitelství Hasičského záchranného sboru České republiky		
Bojový řád jednotek požární ochrany - taktické postupy zásahu		
Název: Havárie ohrožující vody Ropné havárie	Metodický list číslo	10 L
	<i>Vydáno dne: 22. prosince 2004</i>	<i>Stran: 5</i>

I.

Charakteristika

- 1) *„Za havárii ohrožující vody (dále jen „havárie“) se vždy považují případy závažného zhoršení nebo mimořádného ohrožení jakosti povrchových nebo podzemních vod ropnými látkami, zvláště nebezpečnými látkami, popřípadě radioaktivními zářiči a radioaktivními odpady, nebo dojde-li ke zhoršení nebo ohrožení jakosti povrchových nebo podzemních vod v chráněných oblastech přirozené akumulace vod nebo v ochranných pásmech vodních zdrojů¹.*
- 2) *Ten, kdo způsobil havárii (dále jen „původce havárie“), je povinen činit bezprostřední opatření k odstraňování příčin a následků havárie. Přitom se řídí havarijním plánem, popřípadě pokyny vodoprávního úřadu a České inspekce životního prostředí.*
- 3) *Kdo způsobil nebo zjistil havárii, je povinen ji neprodleně hlásit Hasičskému záchrannému sboru České republiky nebo jednotkám požární ochrany nebo Policii České republiky, případně správci povodí.*
- 4) *Hasičský záchranný sbor České republiky, Policie České republiky a správce povodí jsou povinni neprodleně informovat o jim nahlášené havárii příslušný vodoprávní úřad a Českou inspekci životního prostředí, která bude o havárii, k níž došlo v ochranných pásmech přírodních léčivých zdrojů a zdrojů přírodních minerálních vod, informovat též Ministerstvo zdravotnictví.*
- 5) *Dojde-li k havárii mimořádného rozsahu, která může závažným způsobem ohrozit životy nebo zdraví lidí nebo způsobit značné škody na majetku, platí při zabraňování škodlivým následkům havárie přiměřeně ustanovení o ochraně před povodněmi.*
- 6) *Původce havárie je povinen na výzvu orgánů uvedených v odstavci 4 při provádění opatření při odstraňování příčin a následků havárie s těmito orgány spolupracovat.*
- 7) *Osoby, které se zúčastnily zneškodňování havárie, jsou povinny poskytnout České inspekci životního prostředí potřebné údaje, pokud si jejich poskytnutí vyžádá, a Hasičskému záchrannému sboru České republiky“².*
- 8) *Ropná havárie je mimořádná událost, při níž došlo k úniku ropných produktů nebo jiných obdobných látek (dále jen „ropné látky“) v takovém množství, že je ohroženo životní prostředí, zejména pak jakost podzemních a povrchových vod.*
- 9) *Za ropné látky se považují uhlovodíky a jejich směsi, které jsou při normálním tlaku a teplotě + 40 °C tekuté. Patří mezi ně především benzín, benzen a jeho deriváty, nafta, petrolej, lehké a těžké oleje, mazut, surová ropa, případně další látky obdobného charakteru.*

¹ § 40 odst. 2 zákona č. 254/2001 Sb., o vodách a o změně některých zákonů (vodní zákon).

² § 41 odst. 1 až 6 zákona č. 254/2001 Sb.

- 10) K ropným haváriím dochází při zpracování, výrobě, skladování a manipulaci s ropnými látkami (stacionární zdroje rizik) a dále při přepravě ropných látek (mobilní zdroje rizik). K nejčastějším únikům ropných látek (PHM a provozní náplně vozidel) dochází v důsledku dopravních nehod motorových vozidel.

II.

Úkoly a postup činnosti

Organizace řízení zásahu

- 11) **Řízení prací při zneškodňování havárií přísluší vodoprávnímu úřadu**³. Pro zlepšení koordinace činností na místě zásahu může vytvořit pracovní skupinu složenou ze zástupců jednotlivých složek IZS.
- 12) Hasičský záchranný sbor České republiky a jednotky informují o havárii příslušný vodoprávní úřad a Českou inspekci životního prostředí prostřednictvím operačního a informačního střediska.
- 13) Činnost jednotek na místě havárie řídí velitel zásahu. Přitom spolupracuje s vodoprávním orgánem. Není-li zástupce tohoto orgánu dosud na místě události, velitel zásahu zajistí v odůvodněných případech jeho vyrozumění.
- 14) V závislosti na rozsahu ropné havárie se na likvidaci podílí řada subjektů, zejména původce havárie, záchranné, pohotovostní, odborné a jiné služby, dále orgány státní správy a samosprávy, fyzické a právnické osoby. Každý z těchto subjektů plní při likvidaci havárie úkoly, které spadají do jeho kompetence.
- 15) ***K odstranění následků nedovoleného vypouštění odpadních vod, nedovoleného nakládání se závadnými látkami nebo havárií (dále jen „závadný stav“) uloží vodoprávní úřad nebo Česká inspekce životního prostředí tomu, kdo porušil povinnost k ochraně povrchových nebo podzemních vod (dále jen „původce“), povinnost provést opatření k nápravě závadného stavu (dále jen „opatření k nápravě“), popřípadě též opatření k zajištění náhradního odběru vod, pokud to vyžaduje povaha věci. Náklady na provedení opatření k nápravě nese ten, jemuž bylo opatření k nápravě uloženo. Pokud ten, komu byla uložena opatření, je neplní a hrozí nebezpečí z prodlení, zabezpečí opatření k nápravě vodoprávní úřad nebo Česká inspekce životního prostředí na náklady původce. Za původce závadného stavu se považuje ten, kdo závadný stav způsobil. Pokud k havárii došlo v důsledku zásahu Hasičského záchranného sboru České republiky nebo jednotek požární ochrany, nepovažují se za původce havárie, jestliže k zásahu použili přiměřených prostředků***⁴.

Taktika zásahu

- 16) Úkolem jednotek při zásahu u ropné havárie je provádění činností směřujících k omezení rizik vyvolaných havárií a přerušení jejich příčin. Jednotka nemá povinnost likvidovat ropnou havárii v celém rozsahu.
- 17) Z hlediska taktiky má na zásah jednotek vliv charakter havárie, ke které patří:
- a) druh uniklé látky (ředitelná vodou, plovoucí na vodě, rozpustná ve vodě, toxické vlastnosti znečišťujících látek apod.),

³ § 41 odst. 3 věta druhá zákona č. 254/2001 Sb.

⁴ § 42 odst. 1 zákona č. 254/2001 Sb.

- b) zasažení povrchových vod (vodní nádrže, tekoucí vody) nebo zasažení podzemních vod průsakem z půdy.

18) Jednotky se na likvidaci havárie podílí zejména záchrannými pracemi, tzn. že v rámci svých možností a technického vybavení pomáhají při:

- a) utěsnění výtoků znečišťující závadné látky do vody nebo půdy nebo jímání unikajících závadných látek,
- b) zachycování nebo ohraničení látek, které plují na vodní hladině pomocí norných stěn a sorbentů,
- c) zředování ve vodě rozpustných nebezpečných látek, které unikly do toků s velmi malými průtoky,
- d) podpora okysličení vody pomocí vodních proudů v případě stojatých vod a vzniku nepříznivé kyslíkové bilance ve vodě vlivem závadných látek doprovázeného úhynem vodních živočichů,
- e) ochranou okolí při likvidaci hořlavých nebo výbušných látek vypalováním na vodní hladině nebo,
- f) požární ochranou (asistencí) při nebezpečí náhlého vzplanutí při těžení zeminy nebo sběru sorbentů nasáklých hořlavými látkami pokud existuje nebezpečí z prodlení.

Obecné taktické zásady pro činnost jednotek při havárii

19) Pokud není zřejmé o jakou závadnou látku se jedná dodržovat při příjezdu k místu havárie základní taktické zásady jako při havárii s nebezpečnou látkou. Jedná se zejména o:

- a) příjezd z návětrné strany,
- b) odstavení techniky v bezpečné vzdálenosti,
- c) vyloučení iniciačních zdrojů,
- d) uzavření místa nehody.

20) Při průzkumu je třeba zjistit kromě základních informací i další údaje:

- a) ohrožení životního prostředí případně osob, zvířat, majetku,
- b) aktuální rozsah havárie, případně to, jak se může situace dále vyvíjet a kam se rozšiřovat,
- c) meteorologické podmínky a jejich předpokládaný vývoj (teplota, směr a síla větru),
- d) identifikovat uniklou látku,
- e) v závislosti na druhu a množství uniklé látky vymezit zóny s charakteristickým nebezpečím,
- f) zdroj úniku ropné látky.

21) Podle nebezpečí na místě zásahu stanovit opatření k ochraně zdraví a životů nasazených jednotek, především:

- a) určení příslušných ochranných prostředků,
- b) zjištění nebezpečí výbuchu,
- c) postup z návětrné strany,
- d) zajištění místa nehody proti vzniku požáru.

22) Zhodnotit rozsah ohrožení osob, provést záchranu bezprostředně ohrožených osob a v případě ohrožení dalších osob přijmout okamžitá opatření na jejich vyrozumění a zajištění evakuace.

23) V závislosti na druhu havárie provést příslušná opatření ke snížení rizik a k omezení rozsahu havárie (viz odstavec 18).

Specifická opatření pro zásahy při úniku ropných látek do půdy a na pevném povrchu s možností znečištění podzemních nebo povrchových vod

- 24) Zamezit úniku ropných látek do níže položených prostor (např. kanalizace, šachty, sklepních prostory).
- 25) Při úniku lehce vznětlivých látek zajistit v případě potřeby snížení jejich odparu, například pokrytím střední pěnou.
- 26) Zajistit odvětrání nebo jiné zabezpečení prostor, v nichž by se mohla vytvořit nebezpečná koncentrace hořlavých par se vzduchem (např. aktivní ventilace, inertizace nebo vyplnění lehkou pěnou).
- 27) Při odstavení techniky a pohybu osob se z důvodu nebezpečí výbuchu vyhnout kanalizačním vpustím.
- 28) V závislosti na vlastnostech uniklé látky používat dle možností náradí a technických prostředků v nevybušném provedení.
- 29) V případě potřeby zajistit varování ohrožených osob, případně podniků před šířením uniklé látky.
- 30) Omezit rozsah havárie utěsněním místa úniku pomocí dřevěných nebo plastových klínů, speciálních tmelů, těsnících vaků a bandáží apod.
- 31) Ohraničit místo úniku použitím kanálových ucpávek, nepropustných folií, různých druhů sorbentů nebo jiných vhodných materiálů, které jsou na místě k dispozici.
- 32) Jímat a zachycovat unikající látku pomocí vhodných zachytných nádob, sorbentů nebo jiného vhodného materiálu, který je k dispozici.
- 33) Podle možnosti přečerpát látku z poškozeného obalu použitím speciálních čerpadel a příslušenství.

Specifická opatření pro zásahy při úniku ropných látek do povrchových vod

- 34) Zamezit dalšímu šíření uniklé ropné látky zejména vhodným nasazením *norných stěn*. Kromě norných stěn lze použít i jiných dostupných prostředků – hrázkování, desky, balíky slámy apod.
- 35) Sbírat zachycené ropné látky z vodní hladiny v závislosti na vybavení jednotky PO a na rozsahu havárie.
- 36) Při těchto činnostech spolupracovat se správcem vodního toku, který je povinen provádět opatření k zachycení a odstranění závadných látek, které způsobily havárii.

Řešení úniků provozních náplní a pohonných hmot z vozidel při dopravních nehodách (drobných úniků)

- 37) Ve většině případů se jedná o ropné havárie malého rozsahu, kdy v důsledku poškození vozidla dochází k úniku omezeného množství provozních náplní nebo pohonných hmot (dále jen „PHM“), které pak ohrožují životní prostředí.
- 38) Při úniku PHM, zejména benzínu vyloučit z blízkosti místa úniku iniciační zdroje (odpojení akumulátorů, uzavřít místo nehody, postupovat pokud možno z návětrné strany, připravit hasební zásah.
- 39) V případě potřeby pokrýt uniklou látku vrstvou pěny (omezení odparu).
- 40) Pokud možno omezit rozsah ropné havárie, například:

- a) utěsněním místa úniku,
 - b) ohrazením a sběrem uniklé látky například použitím vhodného sorbentu,
 - c) jímáním unikající látky do náhradního obalu (nádoby).
- 41) Pokud hrozí následný únik látky, například v důsledku nutné manipulace s havarovaným vozidlem, je vhodné preventivně přečerpát pomocí vhodných technických prostředků obsah nádrže do náhradního obalu.
- 42) Vyrozměť příslušné orgány a právnické osoby:
- a) vodoprávní orgán a Českou inspekci životního prostředí - pokud uniklo větší množství ropných látek a došlo k závažnějšímu ohrožení životního prostředí,
 - b) správce komunikace - pokud uniklá ropná látka způsobila závadu ve sjízdnosti komunikace.
- 43) Zajistit shromáždění použitého sorbentu a v závislosti na místních podmínkách jej předat k likvidaci.

III.

Očekávané zvláštnosti

- 44) Při nasazení technických prostředků dodržet bezpečnostní zásady z hlediska *nebezpečí výbuchu* nebo náhlého vzplanutí hořlavých par.
- 45) Při úniku ropných látek z potrubí a produktovodů zajistit odstavení poškozené části potrubí. U potrubních vedení velkých průměrů je nutné i po odstavení zařízení počítat s únikem velkého množství ropné látky v závislosti na obsahu poškozeného úseku potrubí.
- 46) Při úniku ropných látek z technologických zařízení vždy spolupracovat s provozovatelem (obsluhou) zařízení.
- 47) Při únicích závadných látek je třeba počítat se šířením jak po vodní hladině tak v kanalizacích a varovat odběratele vod, čistírny apod.
- 48) Odmašťovací kapaliny a emulgační přípravky se nesmí používat na likvidaci ropných látek. Rozpuštěním ropných látek se ropná havárie nevyřeší – rozpouštědla zvýší průnik do spodních vod a znemožní zachycení ropné látky na hladině.
- 49) Zbytkové znečištění zasaženou vodní florou nebo florou na březích vodních nádrží a toků.
- 50) Pohotovost vodoprávních orgánů může být různá a do jejich dostavení se na místo události musí záchranné práce (zásah) řídit velitel zásahu jednotek.